

Сучасний стан закордонного інвестування в український бізнес

Кричковська Т.О.

студентка

Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

Давидюк Л.П.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри економіки та міжнародних відносин

Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету

У статті розглянуто динаміку іноземних інвестицій в Україну. Виділено основні проблеми, що стримують закордонне інвестування. Окреслено перспективи залучення іноземних інвестицій в Україну. Визначено пріоритетні регіони інвестування, зазначено основні країни – інвестори українського бізнесу та структуру їх вкладень у загальному обсязі інвестицій в Україну.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, міжнародні інвестиції, закордонні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, інвестування бізнесу, інвестиційний клімат, інвестиційна привабливість.

Кричковська Т.А., Давидюк Л.П. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ ЗАРУБЕЖНОГО ИНВЕСТИРОВАНИЯ В УКРАИНСКИЙ БИЗНЕС

В статье рассмотрена динамика иностранных инвестиций в Украину. Выделены основные проблемы, что сдерживают зарубежное инвестирование. Очерчены перспективы привлечения иностранных инвестиций в Украину. Определены приоритетные регионы инвестирования, отмечены основные страны – инвесторы украинского бизнеса и структура их вложений в общем объеме инвестиций в Украину.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, международные инвестиции, зарубежные инвестиции, прямые иностранные инвестиции, инвестирование бизнеса, инвестиционный климат, инвестиционная привлекательность.

Krychkovska T.O., Davydiuk L.P. CURRENT STATUS OF FOREIGN INVESTMENT IN UKRAINIAN BUSINESS

The article considers statistical data that characterizes the dynamics of foreign investment in Ukraine. The main problems that restrain foreign invest are singled out. Prospects of foreign investments' attracting into Ukraine are outlined. Based on the statistical data, priority investment regions were identified. The main countries-investors of the Ukrainian business and the structure of their investments in the total volume of investments into Ukraine were noted.

Keywords: investment activity, international investment, foreign investment, foreign direct investment, business investment, investment environment, investment attractiveness.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Тісний зв'язок окремих елементів світового господарства та його однорідність спонукають до об'єднання національних економічних систем і утворення подібних їм на міжнародному рівні. Світову економічну систему визначають взаємозв'язки між різними суб'єктами (домогосподарствами і підприємствами, державою і ринками фінансів, ринком товарів та ресурсів), тут мають місце різноманітні відносини: виробничі, політичні, торговельні, валютно-фінансові тощо. На їх підґрунті формується і міжнародна інвестиційна діяльність, що пов'язана, головним чином, із вивозом капіталу (однобічне переміщення за

кордон певної вартості в товарній чи грошовій формі для отримання прибутку чи підприємницької вигоди).

Міжнародна інвестиційна діяльність посідає особливе місце в системі сучасного бізнесу, що зумовлено змінами світового економічного процесу. Проблематика іноземного інвестування належить до актуальних питань, що дискутуються у світовій економічній літературі і вимагають практичного рішення. Обсяг іноземних інвестицій залежить від привабливості об'єкта інвестування й є одним із показників, що характеризують ступінь інтеграції країни у світове співтовариство.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та іноземній літературі питанням аналізу закордонних інвестицій займалися Вернон Р., Бирка М.І., Мельник М.І., Дупай Р., Денисенко М.П., Павленко І.І., Вакуленко В.Л., Навроцька Н.А., Кірхнер Р., Федоров Р., Козаченко Г.В., Гоблик В.В., Лященко О.М. та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Інвестиційна діяльність є одним із рушійних факторів економічного розвитку держави. Але, з огляду на постійні зміни в економічній та політичній системі країни, деякі питання досі залишаються недостатньо дослідженими. Зокрема, які фактори зумовлюють збільшення або зменшення обсягу саме закордонних інвестицій, яких заходів слід уживати для поліпшення інвестиційного клімату.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – проаналізувати залучення закордонних інвестицій в український бізнес та заходи щодо активізації закордонного інвестування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обсяг прямих іноземних інвестицій – один із показників, що характеризує ступінь інтеграції країни у світове співтовариство, і залежить він безпосередньо від привабливості об'єкта інвестування. В Україні процес розміщення інвестицій відбувається не без участі держави, принаймні існує інвестиційне законодавство, яке адаптоване до норм ЄС, та діють 50 міжнародних угод, предметом яких є захист і сприяння інвестиціям, однак це все на теоретичному декларативному рівні.

На практиці для розвитку вітчизняної економіки, міжнародні угоди та акти мають стимулювати державний менеджмент по всій його вертикалі до освоєння іноземних інвестицій (акціонерного капіталу транснаціональних корпорацій), як локомотива для розвитку тих галузей, об'єкти яких становлять собою значний нереалізований потенціал розміщення виробничих потужностей та капіталів. Тенденції останніх років свідчать, що обсяг залучених іноземних інвестицій в Україну з 2014 р. зменшується, що, безперечно, пов'язано з хиткою політичною ситуацією та військовими

діями на сході країни (табл. 1). Так, у 2016 р. обсяг прямих іноземних інвестицій становив 37 665,5 млн. дол. США, що на 7,54% менше за показник попереднього року.

Щодо інвесторів, то до найбільших належать Кіпр, Нідерланди, Російська Федерація, Велика Британія, Австрія, Німеччина – на них припадає приблизно 65,7% закордонних інвестицій. У структурі присутніх в Україні прямих іноземних інвестицій як до початку війни, так і нині переважають інвестиції компаній, зареєстрованих на Кіпрі: у 2010 р. – 22%, у 2013 р. – 30,77%, у 2016 р. – 25,74% (рис. 1–2). На початок 2014 р. їхня частка становила 32,7%, а тепер дорівнює 24,4%.

Бачимо, що в 2013 р. найбільшими інвесторами є Кіпр (31%, або 15 907,7 млн. дол. США) та Нідерланди (17%, або 8 727,6 млн. дол.), за ними – Німеччина, Російська Федерація, Велика Британія та Австрія.

З рис. 2 видно, що тенденція до зменшення обсягів інвестування спостерігається за усіма країнами, за винятком Російської Федерації (її частка зросла на 6%). Більшість інвестицій продовжують надходити з Кіпра (26%, або 9 691,6 млн. дол.), наступні позиції за Нідерландами (15%, або 5 753,9 млн. дол.) та Російською Федерацією (12%, або 4 349,8 млн. дол.), далі – Британія, Франція, Німеччина, Австрія.

На перший погляд, досить значними є інвестиції з таких розвинених країн, як Німеччина та Нідерланди. Проте величина і відсутність зростання інвестицій із Німеччини пояснюються тим, що саме через німецьку компанію індійська «АрселорМіттал» контролює «Криворіжсталь».

Нідерланди, своєю чергою, завдяки сприятливим податковим та іншим умовам також діють як офшор й є одним із найбільших джерел інвестицій у світі лише формально. Наприклад, частина \$1,8 млрд інвестицій в телекомунікаційний сектор України зумовлена тим, що компанією «Київстар» володіє зареєстрована в Нідерландах VimpelCom. Найбільшим власником VimpelCom (через посередників) є російська «Альфа-Груп». Реальні інвестиції з Нідерландів насправді незначні і представлені, наприклад, компанією Unilever [7].

Таблиця 1

Прямі інвестиції в Україну [6]

Рік	2013	2014	2015	2016
Обсяг інвестицій (млн. дол. США)	51705,3	53704,0	40725,4	37655,5
Абсолютне відхилення (+/-)	-	1998,70	-12978,60	-3069,90
Відносне відхилення, %	-	3,87	-24,17	-7,54

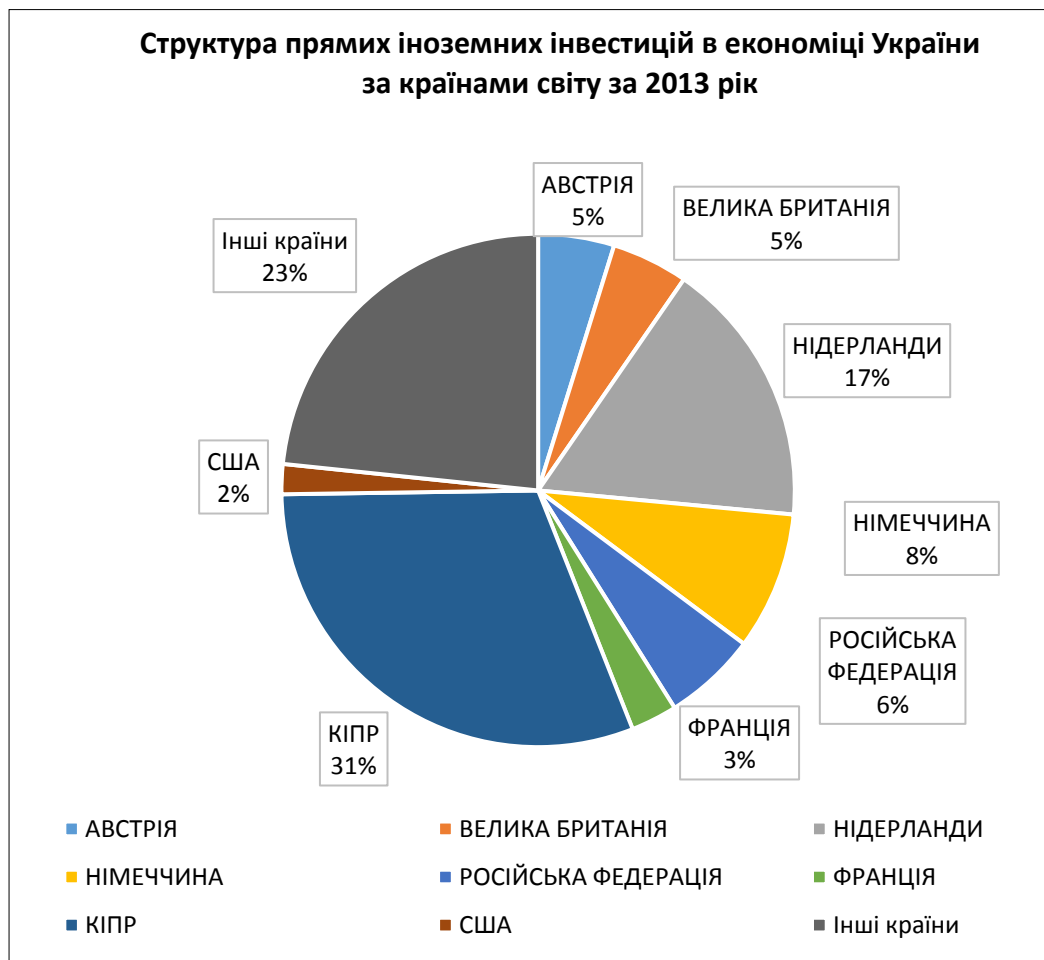

Рис. 1. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за країнами світу за 2013 р. [6, с. 12]

Зростання інвестицій із Нідерландів та Швейцарії – це переважно теж український та російський капітали. Наприклад, у лютому 2016 р. свою частку в капіталі «Нафтогазвидобування» наростила до 55% дочірня компанія «ДТЕК» Ріната Ахметова DTEK Oil&Gas B.V., зареєстрована в Нідерландах. А серед співвласників швейцарської компанії Risoil, що в 2014–2016 рр. інвестувала близько \$70 млн. у будівництво зернового терміналу в Іллічівському порту, є бізнесмени з України.

Таким чином, зменшення обсягу прямих іноземних інвестицій після початку війни переважно зумовлене різким зменшенням вливань українських та російських підприємців, що проводили свої капітали через офшори. До цього призвели гостра економічна криза та невизначеність, пов'язані із військовим конфліктом та політичними змінами.

Якщо розглядати пріоритетні сфери інвестування, то, за даними Держкомстату [3], найбільший обсяг прямих іноземних інвестицій, якщо аналізувати інвестиції за видами еко-

номічної діяльності, надходить у промисловість – 30,62% загального обсягу (13 млн. дол. США) й у фінансову та страхову діяльність – 27,26%. Наступну за частками надходжень групу формують оптова та роздрібна торгівля – 13,05%, операції з нерухомим майном – 8,03% та професійна, наукова і технічна діяльність – 5,01%, що разом становить майже 84% від загального обсягу.

Аналізуючи ПІІ за видами діяльності, слід зазначити, що вони спрямовуються в уже розвинені сфери економічної діяльності. Зокрема, на підприємствах промисловості зосереджено 13 280,1 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 30,62% їх загального обсягу, у тому числі переробної – 11 331,7 млн. дол. США (85,33% іноземних інвестицій, вкладених у промисловість), добувної – 1 243,6 млн. дол. США (9,36%), у виробництві та розподіленні електроенергії, газу та води – 704,8 млн. дол. США (5,31%).

У металургію вкладено 5 309,7 млн. дол. США прямих інвестицій, виробництво харчо-

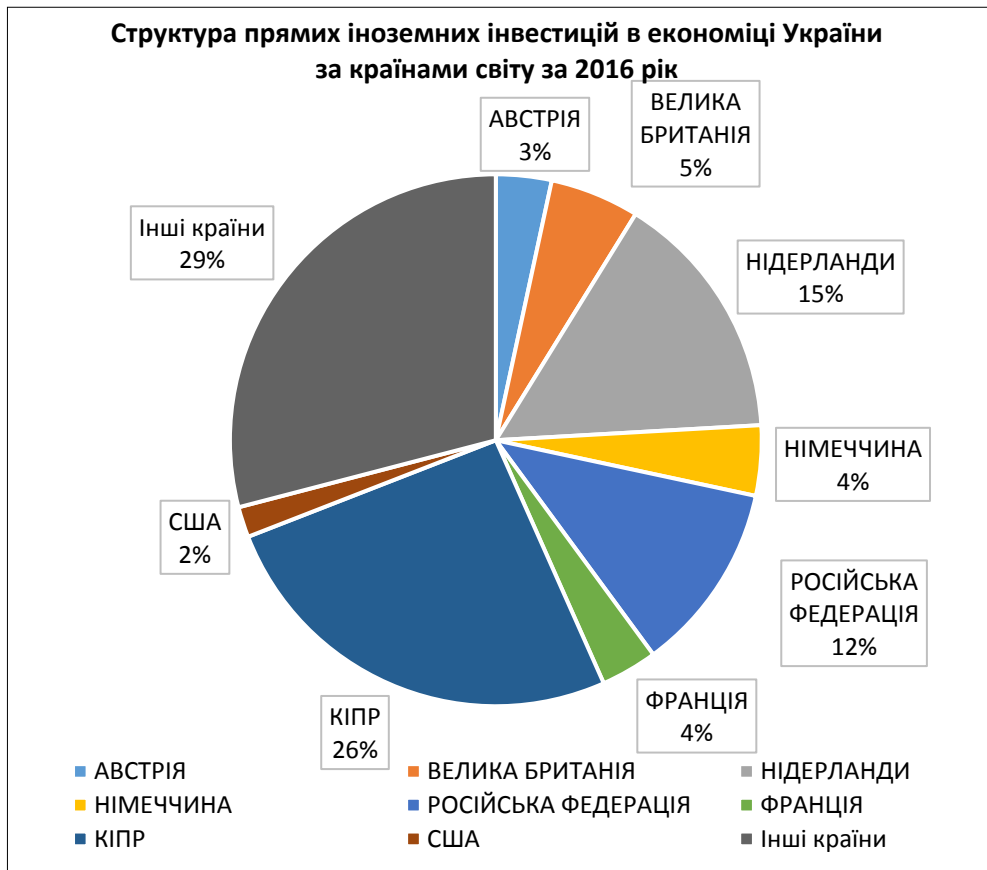

Рис. 2. Структура прямих іноземних інвестицій в економіці України за країнами світу за 2016 р. [6, с. 12]

вих продуктів, напоїв і тютюнових виробів – 2 426 млн. дол. США, хімічну й нафтохімічну промисловість – 747,9 млн. дол. США, машинобудування – 808,8 млн. дол. США, виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції – 1 097,6 млн. дол. США. Однак необхідно зазначити, що частка ПІІ у промисловості в загальній структурі останнім часом має тенденцію до скорочення. Водночас для іноземних інвесторів привабливішими є види діяльності з вищим рівнем рентабельності.

Розподіл прямих іноземних інвестицій по економічних районах України є також нерівномірним, що пояснюється різним ступенем привабливості регіонів. Столичний район у 2015 р. отримав 55% прямих іноземних інвестицій, які надійшли в Україну, або 25 061,9 млн. дол. США, і вважається інвестиційно привабливим для іноземних інвесторів, Придніпровський – 19%, або 8 683,0 млн. дол. США, Північно-Східний – 7%, або 3 032,4 млн. дол. США, Донецький – 6% (2 799,2 млн. дол. США), Карпатський – 6% (2 703,3 млн. дол. США), Причорноморський – 4% (1 867,5 млн. дол. США), Центрально-Український – 1% (594,9 млн. дол. США), Північно-Західний – 1% (534,6 млн. дол.

США) та Подільський – 1% (467,9 млн. дол. США) [2, с. 49].

Така нерівномірність у розподілі прямих іноземних інвестицій пояснюється небажанням інвесторів вкладати кошти в ті регіони, які характеризуються низькою привабливістю. Причиною такої ситуації також є економічна, фінансова та політична нестабільність, що призвела до неоднорідності в обсягах прямого іноземного інвестування в регіональному розрізі, що породжує суттєві диспропорції, послаблює економічні взаємозв'язки між регіонами.

Незважаючи на те що Україна має достатньо природних ресурсів і вигідне стратегічне розташування, та все ж, на думку багатьох іноземних інвесторів, інвестиційний клімат України хоча й перспективний, але недостатньо стабільний. Основними причинами, що перешкоджають залученню іноземних інвестицій, стали такі: низький рівень довіри до влади, інтенсивне втручання органів державної влади в сектор приватного бізнесу, тіньова економіка, відсутність чіткої стратегії економічного розвитку країни, нестабільність у сфері оподаткування, нестабільність політичної ситуації в країні, корупція.

Особливого значення для посилення інвестиційної активності набувають законодавчі гарантії для інвесторів. Закон про іноземні інвестиції гарантує захист їх від примусових вилучень (націоналізації, реквізиції або конфіскації), крім передбачених законодавчими актами виняткових випадків і тільки в суспільних інтересах. Проте механізм реалізації правових гарантій поки що недостатньо відпрацьований. До того ж спостерігається відсутність достатньої кількості судових засобів для забезпечення дотримання законних прав інвесторів та врегулювання спорів. Окрім того, для іноземних інвесторів більш приваблива така інстанція для вирішення суперечок, яка не залежала б від уряду країни-господаря.

Важлива умова, необхідна для приватних капіталовкладень (як вітчизняних, так і іноземних), – постійний та загальновідомий набір норм та правил, сформульованих таким чином, щоб потенційні інвестори могли їх розуміти та мати уявлення про те, як ці правила будуть застосовуватися до їх діяльності. В Україні ж, яка перебуває у стадії безперервного реформування влади, правовий режим непостійний. Донедавна на різних рівнях влади безперервно вводилися у дію закони та правила, що часто суперечили один одному. Додатковим джерелом нестабільності було надання законам та інструкціям зворотної сили. Така практика серйозно турбувала іноземних інвесторів, особливо коли законодавство торкалося наявних капіталовкладень.

Залишається невирішеною проблема забезпечення зарубіжних інвесторів інформацією про чинне стосовно іноземних інвестицій законодавство. Тексти законів та інструкцій недосяжні для ознайомлення. Практично немає єдиного підходу до статусу та відміни попередніх законів, тому важко визначити, які закони зберігають чинність, а які були анульовані.

Щодо нестабільної політичної ситуації в країні, то, ймовірно, збройний конфлікт із Росією й надалі впливатиме на інвестиційні потоки в Україну. З одного боку, конфлікт локалізовано до невеликої частини України і інтенсивність його дещо знизилася порівняно з 2014–2015 рр. Але, зважаючи на те, що опонентом України виступає Росія, а збройні дії не припиняються, розвиток подій складно передбачити. Політичний ризик інвестування в Україну все ще дуже високий.

Окрім того, як зазначається в огляді інвестиційного клімату від Держдепартаменту США, завдяки широкому висвітленню конфлікту міжнародними ЗМІ, вся країна пов'язується

з конфліктом на Сході і не проводиться розмежування між різними регіонами країни. Для розуміння інвесторами цієї відмінності необхідні час, відсутність ескалації конфлікту, активна інформаційна політика та позитивні приклади інвестицій. Інше питання полягає у тому, чи зможе Україна в складних економічних умовах запропонувати достатньо високу дохідність проектів для покриття пов'язаного з країною ризику [7].

Інакше привабливість для інвестиційної та бізнес-активності можемо розглянути за допомогою показника легкості ведення бізнесу в Україні, що оцінює регуляторний клімат в країні, або як впроваджуються зміни в законодавство для поліпшення умов для підприємницької діяльності.

За даними Світового банку [4], наша країна за рік поліпшила свою позицію в рейтингу легкості ведення бізнесу лише на одну позицію, піднявшись з 81-го місяця на 80-е. Позитивні зрушення експертами відзначено лише у двох із десяти основних компонентів дослідження – «Захист прав міноритарних інвесторів» та «Забезпечення виконання контрактів». Усі інші зміни фактично відбулися за рахунок зміни методології та динаміки інших країн.

Зокрема, за показником отримання дозволів на будівництво ми займаємо 140-у позицію з-поміж 190 країн. Дослідження ураховує всі офіційні процедури, що має здійснити будівельна компанія для будівництва складського приміщення, включаючи час і вартість проходження процедур. В Україні для отримання дозволу на таке будівництво слід здійснити 10 процедур, проходження яких займе більше двох місяців – 67 днів і вимагатиме офіційних витрат в обсязі 15,2% від вартості самого будівництва. Тут ураховуються офіційні витрати, пов'язані з процедурами будівництва складського приміщення, зокрема: пов'язані з отриманням дозволу на використання земель і конструкцій; з інспектуванням до, під час і після будівництва; підключенням до комунальних мереж; реєстрацією в реєстрі нерухомості.

У Польщі (46-е рейтингове місце за цим показником) ті ж самі дії вимагають здійснення 12 процедур, на які піде 153 дні і коштуватиме це 0,3% від вартості будівництва.

Найгірший показник – вирішення проблем неплатоспроможності (150-е місце), яким досліджуються часові та фінансові витрати, а також кінцевий результат процесу вирішення питань неплатоспроможності підприємства.

Таким чином, з одного боку, Україна приваблює інвесторів своїми змінами, ресурсами,

можливостями, з іншого – інвестиційний клімат є несприятливим через недосконалість податкової системи, правової бази, корумпованість, невизначеність політичної системи, низької ділової культури тощо. Окремі кроки щодо поліпшення ситуації зроблені, проте цього недостатньо, необхідно визначити чітку стратегію підвищення інвестиційної привабливості, що не лише обмежується створенням різноманітних організацій, покликаних приваблювати інвесторів, а визначити конкретні кроки подолання наявної ситуації та зазначених проблем.

Висновки з цього дослідження. Для того щоб зрозуміти, як зробити економічне середовище України більш привабливим для іноземного інвестора, передусім потрібно окреслити низку пов'язаних із відсутністю достатнього інвестування проблем, що потребують негайного вирішення. По-перше, варто звернути увагу на законодавство. Воно занадто складне і незрозуміле для інвестора. Справа в тому, що деякі моменти, безпосередньо окреслені в законах, суперечать один одному, й інвестор не може самостійно в них розібратися та визначити, як йому здійснити безпосередньо сам процес інвестування, які він отримує гарантії та який рівень захисту може забезпечити йому держава.

Хорошим кроком буде створення спеціальної економічної зони, оскільки, незважаючи на те що український уряд вже робив спробу її створення, його діяльність так і не спричинила виникнення відчутних змін, що хоча б незначною мірою змінили ситуацію в Україні на краще.

Наступними важливими питаннями є корумпованість і часта зміна правлячої верхівки влади. Навіть якщо припустити, що іноземний інвестор настільки зацікавлений

в Україні, що готовий миритися з процвітаням у ній корупції в усіх її проявах, то навряд чи він захоче мати справу з нашою країною, якщо йому доведеться стикатися зі свавіллям чиновників не один раз, а за кожної наступної зміни влади. Отже, потрібно розгорнути масштабну антикорупційну кампанію, яка могла б хоча б частково викоринити це несумісне зі значною кількістю іноземних інвестицій явище.

Наступна проблема – нестабільна економічна ситуація. По суті, вона логічно витікає з проблем із корупцією, законодавством та постійною зміною влади. Потенційних інвесторів хвилює те, що їхні кошти будуть абсолютно незахищеними в хиткому, економічно нестабільному середовищі. Навіть ТНК, які, до речі, за рахунок масштабу знижують свій загальний рівень ризику, інвестують кошти в Україну з особливою обережністю.

На даному етапі в Україні є два варіанти дій: досконало вивчити ринок, внести зміни до законодавства та податкової системи та звернути увагу потенційних інвесторів на переваги, які вони можуть отримати за рахунок інвестування коштів у регіони Центральної та Західної України або ж продовжувати проводити абсолютно нелогічну та непослідовну політику, що призводить спершу до створення спеціальної економічної зони, потім до швидкої ліквідації, спершу до прийняття нових законів, а потім їх анулювання тощо.

Іноземний інвестор не хоче витратити свій час на подолання тих бар'єрів, які стоять у нього на шляху перед інвестуванням в Україну. Здебільшого для нього набагато простіше обрати іншу країну, тому варто задуматись над швидким прийняттям рішень та заходів, які найближчим часом можуть змінити дану ситуацію.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Інвестиції зовнішньоекономічної діяльності України у 2016 році: стат. бюл. / Відповід. за вип. І.С. Петренко. – Київ : Державна служба статистики України, 2017. – 140 с.
2. Терлецька В.О. Аналізування динаміки прямих іноземних інвестицій як фактор впливу на кон'юнктуру ринку в Українському Причорномор'ї / В.О. Терлецька // Причорноморські економічні студії. – 2016. – Вип. 6. – С. 46–51.
3. Державна служба статистики України : статистична інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Світового банку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.worldbank.org.
5. Офіційний сайт Світового економічного форуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.weforum.org.
6. Прямі інвестиції (акціонерний капітал) в Україну та з України за 2010–2016 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2014/zd/pik/pik_u/pik_rik_2014.html.
7. Аверчук Р. Прямі іноземні інвестиції в Україні: війна і мир / Р. Аверчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://archive.voxukraine.org/2017/01/12/investments-in-ukraine-ua>.